

Eigen bevolking eerst

Terzake op VRT1. Siegfried Bracke interviewt Louis Michel. Barroso heeft Michel voorgesteld als Europees Commissaris voor Ontwikkelingssamenwerking en Big Loulou is zopas in het Europees Parlement een paar uren op de rooster gelegd. En wat wil Bracke nu dat de kijker te weten zou komen? Wat de toekomstige Commissaris voor Ontwikkelingssamenwerking denkt over de splitsing van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde, over het probleem-DHL, en over de eventuele toetreding van Turkije tot de Europese Unie. Over ontwikkelingssamenwerking zal niet gesproken worden. Men kan zich echt geen betere illustratie indenken van hetgeen de auteurs in *Populisme* betogen. Of het zou de uitspraak van Stevaert moeten zijn, dat hij een Vlaams en geen Duits socialist is (na de verraderlijke vraag of hij er dan tegen is dat de verplaatsing van DHL naar Leipzig ginds voor de nodige werkgelegenheid zou kunnen zorgen). We kunnen natuurlijk niet in de ziel van Bracke kijken. We zullen dus nooit met zekerheid weten waarom hij niet naar ontwikkelingssamenwerking vraagt, maar naar Brussel-Halle-Vilvoorde, DHL en Turkije. Maar de kans is toch bijzonder groot dat hij dat doet omdat dat de dingen zijn die de kijkers interesseren, of beter: omdat hij denkt dat de kijkers daarvan wakker liggen, of misschien nog beter: omdat hij van oordeel is dat de Vlaamse kijkers, en derhalve ook de politici, daarvan horen wakker te liggen. Met andere woorden, de kans is bijzonder groot dat Bracke een spreekregime aan het opleggen is, waarin over bepaalde zaken kan of moet gesproken worden en over andere zaken niet. Dat hij daardoor domheid cultiveert in de zin dat de kijker blind blijft voor wat er in de rest van de wereld gebeurt en zich daar dan ook niet verantwoordelijk voor hoeft te voelen. En dat is nu precies waarover *Populisme* gaat.

Je kan dit boek lezen als een vorm van bewustmaking. Ook politici en mediamakers zijn zich niet altijd bewust van de bestaansvoorwaarden en van de effecten van hun optreden. We beleven een crisis van de representatieve democratie, ingebed in een transformatie van de economie. De Keynesiaanse opwaartse spiraal van enerzijds economische ontwikkeling, gericht op volledige tewerkstelling en ondersteund door maatregelen

die de vraag stimuleren, en anderzijds herverdeling, gericht op sociale gelijkheid, is allang ten einde. In de plaats is er de spanning gekomen tussen, aan de ene kant, herverdeling en, aan de andere kant, concurrentievermogen ondersteund door maatregelen die het aanbod stimuleren. Het streven naar sociale gelijkheid is vervangen door het streven naar gelijke kansen. Ons politiek regime, een combinatie van liberale en sociale democratie, is de sociale component aan het verliezen en wordt steeds meer een zuiver liberale democratie. Zij schuift op in de richting van repressie. Destijds had men last van een *dangerous class*. Nu krijgt men door het besparen op collectieve uitgaven een dualiserende maatschappij en heeft men last van degenen die zich aan de onderkant daarvan bevinden. Diezelfde duale maatschappij is echter ook complexer geworden. Problemen passen niet langer zonder meer in de breuklijnen waarrond de representatieve democratie zich heeft georganiseerd. Een manier om met deze complexiteit om te gaan is het postmodernisme, dat, als een zoveelste reactie op het instrumentele rationalisme van de moderniteit, de weg vrijmaakt voor anti-intellectuele stromingen. Het is in deze context dat de politici in symbiose met de gecommmercialiseerde media de representatiedemocratie aan het uitbouwen zijn, al of niet bewust van de autoritaire implicaties daarvan. Een boek als *Populisme* is daarom uitermate welgekomen.

Blommaert, Corijn, Holthof en Lesage leggen elk met eigen accenten en telkens in hun eigen stijl de bestaansvoorwaarden en de (mogelijke en daadwerkelijke) gevolgen van het toenemend populisme bij mediamakers en bij politici van zowel sociaal-democratische als centrumsignatuur bloot (die sociaal-democraten nemen trouwens het christen-democratisch programma over en sporen bijgevolg met het gelijkemansbeleid van de VLD). Zij ontmaskeren het populisme als een elitair anti-elitisme, als het opleggen van een spreekregime dat kleinburgerlijke domheid, lees: vlucht voor verantwoordelijkheid, cultiveert. Het populisme ontmantelt de organisatie van het politieke debat in de civiele maatschappij en schakelt daardoor bemiddeling en tegenspraak uit. Het vernauwt de aandacht tot wat gebeurt in de eigen (deel)staat. Er bestaat een Politiek-Mediatiek-Commercieel Complex, dat complexiteitsreducerend werkt en volksont-

wikkeling vervangt door volksvermaak. Met andere woorden, populisme is het zachte alternatief voor dictatuur en imperialisme, nu deze vormen van dwang niet meer mogelijk zijn: het is immers inherent autoritair en bestendigt de mondiale uitbuitingsstructuur.

Hoe krachtig de analyse ook is, volgende bedenking moet toch gemaakt worden. De auteurs gebruiken de term 'populisme' in zijn lexicografische betekenis: "populaire, oppervlakkige, (enigszins) demagogische betoogtrant" om even van Dale te citeren. Ik zou liever de term 'populisme' voorbehouden voor het discours van uiterst rechts. Het populair gedoe van de democratische politici draagt ongetwijfeld bij tot de aanvaardbaarheid van wat het Vlaams Blok aan simplismen debiteert. En ongetwijfeld is het zo dat het maar een kleine stap is van de 'eigen bevolking' naar het 'eigen volk'. Lesage heeft gelijk wanneer hij schrijft dat de inclusiviteit van het zachte of goedaardige populisme slechts bestaat bij gratie van massale uitsluiting, waaraan de zachtaardige politicus niets kan doen omdat zijn macht maar reikt tot aan de staatsgrens (en het populisme derhalve een institutioneel effect kan genoemd worden van de territoriaal begrensde liberale democratie). Maar achter die kleine stap gaat toch een hele wereld van verschil schuil. Het "nieuwe populisme" mag dan wel, zoals Corijn zegt, een format hebben dat door het Vlaams Blok is geleverd, het populair gedoe van de democratische politici appelleert aan de "Volksheid", "het sociale volk" (we citeren Blommaert), niet aan de volksaard, "het etnische volk".

Pieter Saey

Jan Blommaert, Eric Corijn, Marc Holthof, Dieter Lesage,
Populisme, Berchem: EPO, 2004, 189 blz.

Vlaams en hoe die taal Nederlands bleef door het weer te worden en daarvan de geschiedenis, van olla vogala tot kartonnen dozen

Dit is een erudiet maar prettig en onderhoudend geschreven boek, behoorlijk verlucht: met een interessante iconografie. En boordevol tiens- en aha-effecten. Het neertrappen van heilige huisjes behoort tot de moderne Vlaamse historiografie, en Willemyns draait daar ook de hand niet voor

om. En herhaaldelijk, meestal zelfs, betrapte deze recensent zich op een zucht van 'eindelijk'. Een 'oef-effect' dus.

Beginnen we even met een staaltje. In Vlaanderen heeft wel elke gemeente met een eeuwenlang CVP-bestuur daar een Guido Gezellestraat aan overgehouden. De dichter van 'mijn Vlandren' en de taal die dat Vlandren eigen had, precies. Dus verwachtten we van hem, de veronderstelde voortrekker van het legioen der flamingantische onderpastoors, qua het gebruik van het Algemeen Nederlands allerminst bedenkingen als: "En denkt men dat wij onze taal gaan verloochenen voor eene, 't zij welke nieuwe, vreemde, zogezeide moedertaal? Neen wij! Fransch zullen wij liever leeren lezen en schrijven, fransch zullen wij zijn duizendmaal eerder en liever als op zulken wijze vlaamsch of 't zij hoe men 't heeten wil."

Waarover had Gezelle het? Over hen die het Noord-Nederlands als norm en spraakmaker wilden introduceren in Vlaanderen. En hij riep op dat "wijlieden, al te maal katholieke nederlanders, behooren op malkander te steunen, liever als voortdurend naar het half joodsch, half heidensch Hoog-Hollandsch te gaan".

Met 'half-heidens' bedoelde Gezelle het Hollandse protestantisme. En met 'half-joods' bedrijft Gezelle het in de katholieke wereld van zijn tijd 'de bon ton' zijnde antisemitisme. Heeft toch wel een rare bijklank, niet?

Werd Gezelle hier door zijn ultramontaanse emoties overmand en schreef hij zijn 'Vlaemische' gevoelens voorbij? Het mocht wat. En – ik citeer steeds Willemyns – in het Frans-Leuvense tijdschrift 'Le Muséon' schrijft hij' over de Vlaming die "... wanneer hij met 'lieden van stand' te maken heeft, dan neemt hij geenszins zijn toevlucht tot een artificieel Vlaams of een verheven Nederlands (...) nee, hij spreekt dan gewoon Frans. (...) Het feit dat er dus in Vlaanderen twee zo verschillende talen als Frans en Vlaams worden gebruikt, spreekt geenszins in het nadeel van het behoud van het Vlaams maar bevordert dat veelmeer."

Moet men dat alles 'in zijn tijds kader plaatsen'? Uiteraard. Doet zoiets af aan onze waardering voor Gezelle als dichter, die met name door Willem Kloos voor Nederland als hernieuwer der poëzie werd ontdekt? Allerminst. Deze waardering hoeft zich alleen niet uit te strekken tot de zelfs voor zijn tijd aartsreactionaire politieke bedenkensels van Guido Gezelle, die zich uiten in een vandaag nog nauwelijks voorstelbare, lage onbeschoftheid in zijn polemieken met tegenstanders. Noch voor zijn bij ogenblikken nogal dubieus uitvallende Vlaamse overtuiging.

Overigens plaatst Willemyns in zijn mooie verhaal over ontstaan, ontwikkeling en lotgevallen van het Nederlands in Vlaanderen vooral de voorvechters van het moderne Nederlands, zoals het in het Noorden gegroeid was, op het voorplan. En het felle verzet daartegen, dat, door allerhande overwegingen, meestal niet van taalkundige maar vooral van politieke aard was. Het nederduitsch – later Nederlands – vanuit het Noorden was immers de taal der protestanten... En dat kon niet in het katholieke Vlaanderen waar men dus vanuit zijn Roomse geloof 'Vaederland' schreef i.p.v. 'Vaderland'. Een strijd die door de eeuwen heen steeds feller gevoerd werd, waarbij vooral de negentiende – en de twintigste – de lezer op alsmaar vertrouwder terrein zullen brengen. Guido Gezelle als democratisch voorvechter van de rechten der volkstaal bestaat niet. Priester Daens zou in hem een hatelijk, slagen onder de gordel verkopende vijand hebben ontmoet. Willemyns heeft daar, terecht, geen centraal thema in zijn boek van gemaakt. Maar zijn terloopse en anekdotische behandeling ervan is even de moeite. Als weetje.

Overigens blijft het een passionant verhaal, dat van het 'Vlaams' en het Nederlands waar Willemyns ons in zijn boek op vergast. Het bevat een stevig overzicht van de Vlaamse cultuurgeschiedenis, economische geschiedenis en politieke geschiedenis, meer bepaald van Vlaanderen en Brabant waar de taal ontstond en in de breedste zin cultuurdrager werd. Die geschiedenis is ook een relaas van het zowat elke eeuw onder een andere vreemd gezagsdrager terecht te komen, waarbij het groeiende besef dat de taal van de heersers ook de taal van het land hoorde te zijn, steeds weer het Nederlands in Vlaanderen in de hoek plaatste waar de klappen vielen. Om dan telkens weer op te staan zodra de overheerser verdween of vervangen werd en in de korte tussenpauze de volkstaal weer tot bestuurs- en handelstaal werd. Kortom, de geschiedenis van het 'Vlaams' illustreert de politieke geschiedenis van Vlaanderen. Ook toen Vlaanderen tot België ging behoren. Lucien Jottrand², een Nederlandskundige Luikerwaal die er in 1848 even van droomde president van een Belgische Republiek te zullen worden, had het wel door. Hij, vriend van Marx en democraat, noemde het Frans in Vlaanderen 'un instrument de règne' en gelijk had hij. De door liberalen en later socialisten

doorgedrukte democratisering van het land (uitbreiding van het stemrecht tot algemene stemplicht, onderwijs, sociale wetgeving enz.) heeft uiteindelijk niet alleen de Vlaamse bevolking weer op een hoger beschavingsniveau gebracht, maar ook het Nederlands zijn aan het begin der negentiende eeuw totaal teloorgegangene prestige grotendeels terug bezorgd. Waarbij nogmaals de politiek er quasi toe gedwongen werd zich met het Vlaamse feit ook qua taal en zijn belabberde toestand te bemoeien, nu eens in een objectief gunstige zin.

Onder de voortrekkers van het Nederlands in Vlaanderen neemt Willem de Vreese bij Willemyns een vooraanstaande plaats in. De pagina's die in zijn boek aan hem worden besteed, behoren tot de boeiendste. Dat de hele waslijst aan Vlaamse grandes uit de negentiende eeuw aan bod komt, ligt voor de hand.

Wel had ik graag wat meer vernomen over de internationale belangstelling voor het Vlaamse deel van België en zijn taalsituatie, bijv. vanuit Nederland, Frankrijk, het UK, Duitsland. Heeft 'Vlaanderen' en zijn verschillende taal geen rol gespeeld in het buitenlandse beleid van Brussel, dat tussen Pruisen en Frankrijk te schipperen had? En quid met het socialistische Oost-Europa nadien? Wat er ook van zij, Toone Brulin werd in de DDR gespeeld en kwam er op TV, Claus werd er uitgegeven, in de USSR verscheen veel van Louis-Paul Boon, en werd aan dichters als Paul Van Ostaijen aandacht besteed. Al ontmoette men er overal wel eens het een of andere oude en lullige misverstand: "Zou het niet makkelijker wezen, moesten jullie allemaal gewoon Frans..." En tenslotte een bedenking, me ingegeven door de lectuur van 'Vlaams'. Het prestige van het Nederlands in Vlaanderen wordt opnieuw geweld aangedaan. Er op neerkijken lijkt weer zowat 'de rigueur'. Men sleept er nog steeds de collaboratie bij als overtuigend argument ten kwade.

De Vlaamse TV-zenders nemen hier het voortouw. De meeste Vlaamse soaps zijn me een gruwel. Dat blijkbaar niet te stuiten, armetierige turbo-Aantwaarps, zoals het in Antwerpen al een halve eeuw amper nog gehoord wordt... Tegen dialect kan men geen bezwaar hebben. Zelf gebruik ik het zonder enig complex waar het me zo uitkomt. Tegen het willens nillens moeten

slikken dat dialect in de algemene taal wordt binnengeforceerd, dan weer wel. Tja...

Jan Debrouwere

Roland Willemyns en Wim Daniels (red): *Het Verhaal van het Vlaams. Standaard Uitgeverij* - Het Spectrum, Antwerpen-Utrecht 2003, 399 p.

Noten

1. Uit het Frans vertaald door Willemyns.
2. Vreemd dat Jottrand door Willemyns nergens wordt vernoemd.